

ЈЕЛИЦА Б. ГОРДАНИЋ*

Институт за међународну политику и привреду
Београд

УДК 316.647.5:327(4)

Прегледни рад
Примљен: 12.03.2020
Одобен: 24.04.2020
Страна: 189-207

ИНИЦИЈАТИВЕ ЗА РАЗВОЈ ТОЛЕРАНЦИЈЕ У УЈЕДИЊЕНИМ АРАПСКИМ ЕМИРАТИМА: ЈАЧАЊЕ МЕКЕ МОЋИ ИЛИ НОВИ ОБЛИК МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА?***

Сажетак: Истовремено са тенденцијом пада мултикултурализма и толеранције у водећим европским државама, на другој страни света, у Уједињеним Арапским Емиратима (УАЕ) спроводе се бројне иницијативе у погледу развоја толеранције и стварања повољних услова за заједнички суживот бројих етничких различитости. Иницијативе толеранције у УАЕ представљају практично спровођење „меког“ мултикултурализма, односно ширење идеје да друштво треба да буде толерантно. Рад испитује да ли постоје услови за развијање форми „тврдог“ мултикултурализма, који би можда у ближој будућности могли формирати нови модел мултикултурализма- УАЕ модел мултикултурализма. Имајући у виду да се УАЕ карактеришу као конзервативна држава, разматрају се и препреке које стоје на путу иницијатива толеранције, као и место и улога ислама у погледу регулисања различитости и стварања услова за заједнички суживот. Имајући у виду да је углед државе у свету од изузетне важности, рад испитује у којој су мери иницијативе толеранције у УАЕ средство меке моћи и механизам помоћу кога ова држава покушава постићи одређене циљеве и „замаскирати“ мање добре аспекте своје унутрашње и спољне политике.

Кључне речи: толеранција, Уједињени Арапски Емирати (УАЕ), мултикултурализам, ислам, мека моћ, иницијативе толеранције

Увод

Толеранција представља једну од најзначајнијих карактеристика друштва и циљ коме свако друштво, уколико се жели окарактерисати као демократско, треба да тежи. Толеранција је морална категорија и подразумева пошто-

* jelica@diplomacy.bg.ac.rs

*** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2020. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2020. године.

вање, прихватање и међусобно уважавање чланова друштва. У класичном смислу речи толеранција подразумева право на различитост. Као важан елемент друштва, толеранција има упориште у класичном либерализму и секуларизму као појам који подразумева индивидуалне и универзалне слободе. (Gaaron, 1996: 71)

Толеранција представља и велики изазов, нарочито у етнички разноликим државама. Данас постоји свега десетак етнички хомогених држава у којима живи мање од 0,5% светске популације. На глобалној сцени етнички разнолике државе су правило, а не изузетак. (Становчић, 2008: 480) Појам толеранције је уско везан са појмом људских права и концептом мултикултурализма. Мултикултурализам се противи идејама унитарних и етнички хомогених држава и за циљ има оснаживање културних различитости и интеграције као основних фактора друштва. Вил Кимлика (Will Kymlicka), један од напознатијих теоретичара мултикултурализма, дефинише овај појам као „механизам замене старијих облика етничке и расне хијерархије новим односима демократског грађанства.“ (Kymlicka, 2010: 1)

Теоретичари разликују два облика мултикултурализма- „меки“ и „тврди“ мултикултурализам. „Меки“ мултикултурализам подразумева идеју да друштво треба бити толерантно. Ова форма мултикултурализма ужива широку подршку у великом броју држава. С друге стране, „тврди“ мултикултурализам подразумева идеју да друштво треба да подржава културну различитост што подразумева и финансијску помоћ државних институција и друге облике помоћи имигрантима у циљу олакшавања њиховог културног одржавања. (Magkus, 2011: 92) За разлику од позитивних ставова у погледу „меког“ мултикултурализма, током последње деценије 21. века све више се могу чути критике на рачун „тврдог“ мултикултурализма.

Присутно је мишљење да је мултикултурализам као концепт доживео велику кризу почетком двехиљадитих година, посебно на европском континенту. Услед различитих приступа у погледу регулисања етничких различитости на нивоу Европске уније, терористичких напада у Мадриду (2004. године) и Лондону (2005. године) и велике мигрантске кризе 2015. године, Европа је постала скептична у погледу мултикултурализма. На европском континенту концепт мултикултурализма и појам толеранције су се трансформисали у питање компатибилности ислама са европским вредностима. (Горданић, 2018: 312-314)

Истовремено са тенденцијом пада мултикултурализма и толеранције у водећим европским државама, на другој страни света, у Уједињеним Арапским Емиратима (УАЕ) спроводе се бројне иницијативе у погледу развоја толеранције и стварања повољних услова за заједнички суживот бројних етничких различитости. Иницијативе толеранције у УАЕ представљају практично спровођење „меког“ мултикултурализма, односно ширење идеје да друштво треба да буде толерантно.

Рад испитује да ли постоје услови за развијање форми „тврдог“ мултикултурализма, који би можда у ближој будућности могли формирати нови мо-

дел мултикултурализма- УАЕ модел мултикултурализма. Многе државе су развиле сопствене моделе мултикултурализма како би олакшале инклузију етничких мањина, омогућиле реализацију културних права, али и спречиле етнички обојене сукобе. Као позитивни примери мултикултуралних држава истичу се Канада, Аустралија, Шведска, а последњих деценија и Азербејџан. Имајући у виду да се УАЕ често карактеришу као конзервативна држава, разматрају се и препреке које стоје на путу иницијатива толеранције, као и место и улога ислама у погледу регулисања различитости и стварања услова за заједнички суживот. Имајући у виду да је углед државе у свету од изузетне важности, рад испитује у којој су мери иницијативе толеранције у УАЕ средство меке моћи и механизам којима ова држава покушава постићи одређене циљеве и „замаскирати“ мање добре аспекте своје унутрашње и спољне политике.

Економски развој и пораст популације као предуслови иницијатива толеранције у УАЕ

УАЕ имају велике резерве природних ресурса и најразвијенији нефтни приватни сектор у односу на друге државе Персијског залива. УАЕ се налазе у првих десет држава света по производњи нафте, а представљају и важну извозницу гаса. Иако је економија УАЕ заснована на залихама нафте и гаса, богатство није једнако распоређено унутар државе. У Абу Дабију, главном граду УАЕ, налази се највећи део производње нафте. Поред веома богатих градова Абу Дабија и Дубаија, постоје и делови земље који имају озбиљних проблема са недостатком текуће воде, електричном енергијом и здравственом заштитом. УАЕ су друга највећа економија у региону Блиског истока (иза Саудијске Арабије) са бруто домаћим производом од 377 милијарди долара годишње. Практично, од открића нафте, економија УАЕ се највећим делом заснивала на нафтним дериватима.

Последњих деценија власти УАЕ континуирано раде на диверзификацији економије, те ова држава постаје један од најзначајнијих трговинских и финансијских центара света. Током 2017. године УАЕ су били најиновативнија држава међу арапским државама, заузимајући 27 место од 127 држава на светском нивоу, што је за шест места бољи резултат у односу на 2016. годину. (Випа, 2018: 1) Овакав резултат у погледу индекса иновативности показује да УАЕ нису само озбиљни у намери да економију прошире ван сектора нафте и гаса, него и да предузимају успешне мере у постизању тог циља.

Нафтно и економско богатство показује и један велики парадокс у региону Блиског истока. С једне стране, државе богате нафтом, попут УАЕ, Катара, Кувајта, Бахреина имају велики БДП, али, с друге стране, у прошлости их је карактерисао мали број становника. Шездесетих година двадесетог века УАЕ су имали свега око 90 хиљада становника. (Benesh, 2008: 35)

Откривањем и експлоатацијом нафте пре више од четири деценије, популација УАЕ почиње да бележи вртоглав раст. Пораст броја становника интензивно започиње од средине осамдесетих година 20. века. Између 1985. и

1995. године популација ове државе је расла 5,75% годишње. Тренд се наставио и у периоду од 1995. до 2002. године са годишњим порастом од 5,38%. (Monshipouri, 2009: 127)

На територији УАЕ је 2004. године живело око 4,6 милиона становника, што је 60 пута више у односу на број становника шездесетих и седамдесетих година двадесетог века. Према најновијим подацима, 2020. године у УАЕ живи 9,89 милиона становника. Становништво је неравномерно распоређено. У три највећа емирата- Дубаију, Абу Дабију и Шарџи, живи око 85% становништва.¹

Свакако најинтересантнија чињеница у погледу становништва УАЕ јесте то да свега 11% становништва чине држављани УАЕ. Ова држава је седма у свету по стопи имиграната. Странци чине око 90% укупног броја становника УАЕ. Прилив иностране радне снаге је у потпуности изменио демографску структуру УАЕ. Током 2005. године држављани УАЕ су сачињавали 22% од укупног броја становника. (Gonzalez, Karoly et al, 2008: 35)

Популација УАЕ је једна од најразноликијих у целокупном региону Блиског истока. Највећа група становника који нису држављани УАЕ пореклом је из Јужне Азије (58%), а следе је становници осталих делова Азије (17%) и становништво европских држава (8,5%). Све је веће присуство Европљана, посебно у Дубаију и Абу Дабију.²

Становништво пореклом из Јужне Азије обухвата Индијце 38,2%, Бангладешане 9,5%, Пакистанце 9,4%, и друге 2,3%, Египћани сачињавају 10,2%, Филипинци 6,1% и други (укључујући Европљане) 12,8%. Према подацима из 2018. године на територији УАЕ је живело 2,6 милиона Индијаца и 1,2 милиона Пакистанаца, то је значајно више од самих држављана УАЕ- 1,08 милиона.³

У УАЕ су заступљене и све религије света- ислам, хришћанство, будизам, хиндуизам и друге. Највећи број становника је исламске вероисповести (72%), а затим следе хришћани (12,6%), хиндуисти (6,6%), будисти (2%) и припадници осталих религија (2%). Највећи број припадника исламске религије су сунитски муслимани (око 85%). Остала муслиманска популација је највећим делом шиитска.

Шеријатско право и шеријатски судови уживају ауторитет у УАЕ. Шеријатско право регулише односе попут брака и развода брака, а присутне су и казне попут каменовања, одсецања удова за дела попут прељубе, конзумирања алкохола и понашања која нису у складу са исламским принципима. Правила шеријатског закона се примењују на све грађане УАЕ исламске вероисповести и у малом броју случајева на не-муслимане. Од хришћанске популације, католици и протестанти су највише заступљени. На територији УАЕ постоје 33 хришћанске цркве.⁴ Иако је ислам доминантна религија, спровођење других

¹ United Arab Emirates Population. World Population Review.

<https://worldpopulationreview.com/countries/united-arab-emirates-population/> 16/03/2020.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Oishimaya Sen Nag, The Major Religions Practiced In The United Arab Emirates, World Atlas <https://www.worldatlas.com/articles/the-major-religions-practised-in-the-united-arab-emirates.html> 16/03/2020.

религија се толерише у УАЕ и последњих година, се ради на побољшању законодавства у погледу регулисања правног положаја богомоља.

Постојеће, етнички и религијски изразито шаролико становништво УАЕ резултат је глобализације и великог економског напретка. Као и већину других држава у региону и УАЕ карактерише ислам као изразито доминантна религија и конзервативне традиције у оквиру друштва. Међутим, степен толеранције и либералности је у УАЕ знатно већи него у суседним арапским државама, што је и омогућило да ова држава постане привлачна за бројне етничке групе и најразличитије националности.

Многобројна инострана популација у УАЕ је на неки начин покретач постепених промена у овој држави. Имајући у виду бројку од око 90% странаца, власти УАЕ су свесне да је за заједнички суживот различитих народа и религија неопходно толерантно окружење, као и побољшавање законодавства у неким областима. Не треба помињати чињеницу да толерантно окружење снажно утиче и на позитиван имиџ државе и прави велику разлику у односу на државе окружења. Потреба толерантног окружења и заједничког суживота, као и ефекти толеранције на позитиван имиџ државе, били су одлучујући разлози за УАЕ да у последњих неколико година предузму велики број иницијатива у погледу развоја, одржавања и повећања толеранције у држави.

Иницијативе УАЕ у погледу развоја толеранције и културних различитости

Према речима шеика Мохамеда бин Рашида, премијера УАЕ: „Када је арапски свет био толерантан и прихватао друге, водио га је светом: од Багдада до Дамаска до Андалузије и даље, стварали смо науку, знање и цивилизацију, јер су хумане вредности биле основа наших односа са свим цивилизацијама, културама и религијама.“⁵ По његовом мишљењу, толеранција не сме бити само фраза и скуп лепих жеља него „конац уткан у срж друштва како би се очувала будућност и задржао постигнути напредак. Блиски исток не може имати будућност без интелектуалне реконструкције која успоставља вредности идеолошке отворености, различитости и прихватања туђих погледа, било интелектуалних, културних или религијских.“⁶

Увод у иницијативе и пројекте у погледу развоја толеранције, мултикултуралног окружења и заједничког суживота било је усвајање Закона о борби против дискриминације и мржње 2015. године. Закон је усвојен са циљем обезбеђења чврстог правног оквира за окружење толеранције, суживота и међусобног прихватања.

Закон у члану 1. забрањује сваки вид дискриминације против појединаца или група заснованих на религији, кастама, доктрини, раси, боји или етничком

⁵ Mohammad Bin Rashid: Why UAE ministers for happiness, tolerance, youth and the future?, GulfNews, 27 February 2016. <https://gulfnews.com/opinion/op-eds/mohammad-bin-rashid-why-uae-ministers-for-happiness-tolerance-youth-and-the-future-1.1680133> 17/03/2020.

⁶ Ibid.

пореклу. Одредбама закона сматрају се кривичним било која дела која изазивају верску мржњу и/или вређају религију било којим обликом изражавања, што подразумева говор и писану реч, књиге, памфлете или онлајн медије. Законом се забрањује свако дело које се може сматрати вређањем Бога, пророка, апостола, светих књига или домова обожавања или гробља. Законом се забрањује било који ентитет или група основана посебно са циљем изазивања верске мржње као и организовање догађаје попут конференција и састанака унутар УАЕ са сврхом дискриминације, неслагања или мржње према појединцима или групама. Предвиђене су строге казне за групе или присталице било које организације или појединце који су повезани са злочинима мржње. Кажњиво је и примање финансијске подршке са циљем организовања догађаја који шире дискриминацију и мржњу према појединцима или групама.⁷

У циљу јачања толеранције и заједничке коегзистенције, а одбијања дискриминације и мржње власти УАЕ су 2016. године усвојиле Национални програм толеранције.

Програм је заснован на седам кључних тачака:

- исламу;
- Уставу УАЕ;
- Заједовој заоставштини и етици УАЕ;
- међународним конвенцијама;
- археологији и историји;
- човечности; и
- заједничким вредностима.

За европске државе, основни извори легитимитета представљају поштовање људских права, демократије, слободе, правне државе, једнакости итд. Према мишљењу теоретичара, све ове вредности имају другачије значење у исламу. Ислам, као религија, има сопствено тумачење људских права које није идентично европској визији људских права. Чак у неким случајевима се и супротставља европском тумачењу људских права. (Јефтић, 2009) Многи теоретичари истичу да је демократија западна институција и да није у складу са исламским учењима и веровањима. С друге стране, поједини теоретичари имају и умеренији став, те сматрају да ислам не одбија у потпуности демократију и вредности карактеристичне за Западне државе. (Вукелић, 2019: 272-273) Из наведених примера појам толеранције као претежно Западне творевине делује неспојиво са исламом. Влада УАЕ у Националном програму толеранције се позива на примере ислама коју подржавају и подстичу толеранцију. УАЕ одбацују екстремизам, расизам и фанатизам, наводећи у Националном програму толеранције да Куран и ислам кроз историју одбацују сваки облик екстремизма и фанатизма. Може се закључити да када је реч о унутрашњем уређењу државе, власти УАЕ заступају умеренији став у погледу ислама и односа Западних вредности са овом религијом.

Устав УАЕ, као друга ставка на коју се позива Национални програм толеранције, гарантује свим лицима једнакост пред законом без обзира на расу,

⁷ Federal Decree Law No. 2 of 2015 on Combating Discrimination and Hatred.

нацију, религијска уверења и социјални статус (члан 25. Устава УАЕ), слободу религијског изражавања у складу са успостављеним обичајима (члан 32). Према члану 40. Устава странци уживају сва права предвиђена међународним уговорима који обавезују УАЕ, али имају и обавезе сходно одредбама тим уговора (члан 40).⁸ Национални програм толеранције се позива на историјско наслеђе и колективна сећања Емираћана на приче које величају толеранцију, у периодима пре и после стварања државе. Шеик Зајед, оснивач УАЕ, остао је у очима грађана УАЕ упамћен као државник који је развијао вредности толеранције, мира, културног плурализма и заједничке коегзистенције.⁹

У складу са овим ставовима, један од првих корака Владе УАЕ у погледу развоја толеранције и стварања толерантног окружења било је успостављање Министарства толеранције 2016. године. Ово је прво министарство тог типа основано у свету. Незадовољство младих које је резултирало Арапским пролећем, мноштво избеглица у региону Блиског истока као и чињеница да верска, културна и идеолошка нетолеранција подстиче ватру беса били су главни разлози оснивања Министарства толеранције.¹⁰ Оснивање Министарства толеранције је уједно и порука осталим државама Блиског истока да Владе морају ревидирати своје улоге и створити погодно окружење за заједнички суживот људи, уместо стварања окружења које Влада може контролисати.

У оквиру овог министарства покренути су бројни пројекти и иницијативе од којих треба посебно истаћи Национални истраживачки пројекат о толеранцији и оснивање Глобалног савеза толеранције. Национални истраживачки пројекат о толеранцији је фокусиран на истраживања у УАЕ и широм света о испитивању фактора који помажу расту толеранције у оквиру заједница. Пројекат има за циљ формулисање предлога и планова за ширење вредности толеранције и заједничког суживота у заједницама. Оснивање Глобалног савеза толеранције има за циљ промовисање толеранције широм света путем координирања сарадње појединаца, истраживачких центара, компанија и других заинтересованих институција.¹¹

Министарство толеранције је најавило и отварање канцеларија широм света, како би се кроз културне центре ширила култура УАЕ и порука толеранције и заједништва различитих народа. Отварање прве овакве канцеларије, у форми културног центра УАЕ, најављено је током 2020. године у Паризу, како би се обележила и педесета годишњица дипломатских односа Француске и УАЕ.¹²

⁸ Constitution of the United Arab Emirates, 1996.

<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ae/ae030en.pdf> 19/03/2020-

⁹ National Tolerance Program, 2016. <https://u.ae/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/federal-governments-strategies-and-plans/national-tolerance-programme> 20/03/2020.

¹⁰ Mohammad Bin Rashid: Why UAE ministers for happiness, tolerance, youth and the future?, GulfNews, 27 February 2016. op.cit.

¹¹ DubaiPR Network <http://m.dubaiprnetwork.com/pr.asp?pr=134559> 21/03/2020.

¹² Anjena Sankar, Tolerance is UAE's soft power: Sheikh Nahyan, Khaleej Times, 12 March 2019. <https://www.khaleejtimes.com/nation/abu-dhabi/tolerance-is-uaes-soft-power-sheikh-nahyan--12/23/03/2020>.

Иницијативе у погледу толеранције су се наставиле и током 2017. године. На међународни дан толеранције (16. новембар) 2017. године пешачки мост преко Дубаи канала је назван „Мостом толеранције“ и посвећен је људима из преко 200 држава који у миру живе и раде у УАЕ. Такође, исте године је, као пример толеранције и јачања веза верника различитих религија, преименована џамија шеика Мохамеда бих Заједа у Мариам Ум Еиса (на арапском језику Марија, мајка Божија).¹³

Година 2019. је проглашена за „Годину толеранције“ у УАЕ. Проглашење „Године толеранције“ има за циљ да нагласи УАЕ као глобалну престоницу толеранције и најављује дугорочни циљ ове државе- да у будућности буде препозната као мост комуникације између народа различитог културног порекла у окружењу које одбацује екстремизам и наглашава међусобно прихватање. На састанку Високог националног комитета „Године толеранције“ истакнута је жеља Владе УАЕ да толерантно окружење постане „платформа, стил живота и јединствени модел који ће бити препознат на глобалном нивоу“.¹⁴

Програм „Године толеранције“ је усмерен на пет циљева:

- продубљивање вредности толеранције и заједничког суживота међу културама подучавајући младе вредностима толеранције;
- позиционирање УАЕ као глобалне престонице толеранције кроз низ иницијатива, пројеката и дијалога између различитих култура и цивилизација;
- имплементација више културних програма и допринос изградњи толерантних заједница;
- развој законодавства и политике оријентисане ка циљевима који доприносе остварењу културне и верске толеранције дијалогом; и
- промовисање толеранције путем медијских иницијатива и пројеката.¹⁵

За испуњавање циљева предвиђених „Годином толеранције“ започето је више од хиљаду пројеката и иницијатива. Дипломатске мисије УАЕ у иностранству су реализовале 45 иницијатива у оквиру „Године толеранције“.¹⁶

Једну од најважнијих и најнеопходнијих иницијатива покренута у оквиру „2019. Година толеранције“ представља рад на законском оквиру у погледу успостављања, организације и давања дозвола за рад свим местима богомоље на територији УАЕ (Закон о дозволама за рад богомоља). Верски објекти неисламских религија на територији УАЕ су деценијама функционисали без одговарајућег правног оквира и правно регулисаног статуса. Главни циљ будућег закона јесте регулисање рада, положаја и функционисања неисламских богомоља- цркви и храмова. Досадашњи законски оквир УАЕ не садржи одредбе којима се регулишу неисламске богомоље. Ново законодавно решење треба да стави под исти оквир све богомоље у погледу предвиђених услова за оснивање

¹³ GulfNews, 14 June 2017. <https://gulfnews.com/entertainment/arts-culture/mary-jesus-mother-is-new-name-for-uae-mosque-1.2043544>

¹⁴ Year of Tolerance 2019, UAE keen to make tolerance platform, lifestyle and model to be followed globally, 17 January 2019. <https://www.theyearoftolerance.ae/en/news/uae-keen-to-make-tolerance-platform-lifestyle-model-to-be-followed-globally-says-abdullah-bin-zayed> 24/03/2020.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

и рад нових верских објеката или институција сродне сврхе, као и пружање подршке локалних органа у погледу њиховог рада. На овај начин ће бити омогућено грађанима свих религија да практикују своје верске обреде, док ће неисламске богомоље први пут у историји УАЕ имати регулисан правни положај. Очекује се да ће Закон о дозволама за рад богомоља бити усвојен током 2020. године.¹⁷

Изузетно достигнуће за УАЕ представља посета папе Фрање Абу Дабију 2019. године. Папина посета је резултирала потписивањем документа о „Братству међу људима за мир у свету и заједничком животу“ са великим имамом Ал-Алзхара, др Ахмедом Ал-Тајебом. Посета папе се може окарактерисати као историјска јер УАЕ представљају прву земљу Персијског залива коју је један папа икада посетио.

Документом о „Братству међу људима за мир у свету и заједничком животу“ се настављају позитивне иницијативе УАЕ у погледу подстицања верског плурализма и међурелигијског дијалога. Поред тога, овај документ треба да служи као водич будућим генерацијама за унапређење културе међусобног поштовања и разумевања. Документ позива на престанак коришћења религије као средства којим би се подстицали мржња, насиље, екстремизам и слепи фанатизам. Позива се на уздржавање од коришћења Божијег имена како би се оправдала убиства, протеривања, тероризам и репресија. Као најважније вредности истичу се дијалог, разумевање и свеобухватно ширење културе толеранције, прихватање других и заједнички живота у миру. Дијалог међу верницима значи спајање и заједништво у простору духовних, људских и заједничких друштвених вредности, што представља и циљ сваке религије. Заштита верских храмова, синагога, цркви и џамија, представља дужност коју гарантује свака вероисповест, закони и међународни споразуми. Сваки покушај напада или претња нападом на верске објекте представља одступање од верских начела и представља кршење међународног права.

„Братство међу људима за мир у свету и заједнички дијалог“ истиче као потребу и неопходност добре односе између Истока и Запада, сматрајући да један од другог могу много тога да науче. Запад у Истоку може пронаћи решење за духовне и верске болести које имају корене у материјализму, док Исток може пронаћи у Западу најразличитије елементе који му могу помоћи да се бори против слабости, сукоба и научног и техничког опадања. (Документ о братству међу људима за мир у свету и заједнички дијалог, 2019)

Историјска посета папе Уједињеним Арапским Емиратима, потписивање документа о „Братству међу људима за мир у свету и заједнички живот“ и послате поруке мира и толеранције резултирале су идејом о изградњи јединственог религијског комплекса у Абу Дабију- „Абрахамове породичне куће“ који би на једном месту обухватио три велике религије и три верска објекта- цркву, синагогу и џамију. Објекат ће бити назван Аврамова породична кућа због значаја који Абрахам (Аврам) има за све три религије и његову спремност да

¹⁷ Ismail Sebugwaawo, 18 non-Muslim places of worship in Abu Dhabi to get licences, Khaleej Times, 17 September 2019. <https://www.khaleejtimes.com/uae/abu-dhabi/18-non-muslim-places-of-worship-in-uae-to-get-licences> 25/03/2020.

жртвује сина за Бога. За хришћане Абрахам представља послушност Богу. Муслимани га називају Ибрахимом и сматрају га главним пророком. Великим муслиманским празником Курбан-бајрамом симболизује се Абрахамова покорност Богу. Јевреји верују да је Абрахам човек коме је Бог дао обећану земљу. Абрахам се такође сматра оцем Арапа као и јеврејског народа кроз своја два сина, Исака и Исмаела (Исмаил на арапском језику). Изградња овог верског објекта предвиђена је за 2022. годину.¹⁸

Иницијативе толеранције као механизам јачања меке моћи

Истовремено са великим економским растом и приливом иностране радне снаге, УАЕ су предмет критицизма, због честих случајева лошег опхођења према иностраним радницима као и непоштовања неких основних људских права. Радници из афричких, азијских и блискоисточних држава су се суочавали са експлоатацијом и дискриминацијом.

Лош утисак за углед УАЕ био је 1998. године када је целокупна инострана популација тестирана на ХИВ, а радници којима је ова болест утврђена депортовани. Неколико грађевинских компанија имало је праксу да радницима по запослењу узму пасош, а у неким случајевима и наплаћују таксе за повратак пасоша. Ово су били начини преко којих би послодавци држали раднике под контролом и у стању покорности. Радници на грађевинама су се много пута жалили на лоше услове рада- око 30% радника је радило 50 часова недељно, често свих седам дана у недељи и месецима без слободног дана. Покушаји штрајка радника су предупређивани претњама депортацијом. Грађевински радници су врло често смештени у радне кампове којима недостаје довољно пијаће воде и основни хигијенски стандарди. У случају повреда на раду, врло често се не обезбеђује ни минимална медицинска нега. (Sönmez, Apostoloroulos et al, 2011: 17-22)

Негативно светло на УАЕ баца и учешће у војним интервенцијама у Сирији, Либији, Јемену и Бахреину, као и оптужбе за ратне злочине у Јемену у периоду од 2016. до 2018. године. (Kourgiotis, 2020: 4-6)

Током 2019. године УАЕ су се суочили са низом оптужби. Велики скандал је изазвало бекство принцезе Хаје, супруге шеика Мохамеда бин Рашида ал Мактума, као и вести о предходном бекству шеике Латифе, кћерке поменутог шеика. Ове вести су скренуле пажњу на незадовољавајући положај жена у држави. Током 2019. године Канцеларија Високог комесара УН за људска права тражила је од УАЕ пуштање на слободу активисте за људска права Ахмеда Мансура, који је осуђен на десетогодишњу затворску казну и високу новчану казну због критика упућених власти. Овај случај је скренуо пажњу на чињеницу да УАЕ имају један од најрестриктивнијих закона о медијима у свету. УАЕ су се током 2019. године суочавали са оптужбама за испоручивање војне опреме либијском команданту Калифи Хафтару. Негативно светло је

¹⁸ What are the Abrahamic religions, The National, 23 September 2019.

<https://www.thenational.ae/uae/government/what-are-the-abrahamic-religions-1.913816> 25/03/2020.

бацила и додела највеће грађанске почасте- ордена Заједа, индијском премијеру Нерендри Модиију, у години када је његова Влада извршила анексију Кашмира.¹⁹

Сви ови случајеви, од којих су неки актуелни, а неки датирају из осамдесетих и деведесетих година двадесетог века, бацају сенку на позитиван имиџ државе и њен углед у свету. Свакако, иницијативе толеранције представљају одличан механизам да се углед државе поправи, а свету пошаље порука мира и толеранције. Између толеранције и концепта меке моћи постоји врло блиска веза.

Џозеф Нај (Joseph Nye) описује меку моћ као способност државе да утиче на понашања и ставове других привлачењем и убеђивањем, уместо присилом. Мека моћ постоји када држава има одређене вредности и карактеристике због којих постаје привлачна и модел за опонашање. (Nye, 1990: 167) У академским круговима мека моћ се везује за културу, књижевност, уметност и образовни систем. Поред моралних категорија, мека моћ обухвата и материјалне категорије попут развијене економије и успешних развојних планова.

Према ставовима званичника УАЕ, стратегија меке моћи ове државе подразумева свеобухватан оквир за све секторе у држави. Основни циљ представља „изградња доброг угледа нације путем кога се могу остварити развојни, економски и културни циљеви и амбиције (...) УАЕ су регионални и глобални актер који обједињује арапску културу и најбоље светске праксе. Емирати представљају глобалну тачку окупљања, улаз у арапски свет и наговештај ренесансе арапског света.“²⁰

Савет за меку моћ УАЕ објавио је 2017. године „Стратегију меке моћи УАЕ“ са циљем повећања угледа државе на глобалном нивоу истицањем идентитета, културе, наслеђа и доприноса који су УАЕ дали свету. Стратегија садржи четири главна циља:

- развијање јединственог правца за различите секторе- укључујући привреду, хуманистичке науке, туризам, медије и науку;
- промоцију УАЕ као лидера региона;
- развијање УАЕ као регионалне престонице културе, уметности и туризма;
- успостављање репутације модерне и толерантне земље која је отворена за све људе из целог света.²¹

Толеранција, као морална категорија, свакако представља једну од најзначајнијих вредности државе и један од најважнијих чинилаца концепта меке моћи. Државе у којима владају склад, толеранција, заједнички суживот и сарадња и које одбацују све облике екстремизма, дискриминације и фанатизма

¹⁹ Bill Bostock, 2019 was supposed to be a landmark “Year of Tolerance” in the UAE. Insider, 29 December 2019. <https://www.insider.com/uae-2019-year-of-tolerance-not-very-tolerant-at-all-2019-12-26/03/2020>.

²⁰ UAE Soft Power Council discusses ways to expand global message, The National, 27 September 2017. <https://www.thenational.ae/uae/government/uae-soft-power-council-discusses-ways-to-expand-global-message-1.661934-25/03/2020>.

²¹ The UAE Soft Power Strategy. <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/federal-governments-strategies-and-plans/the-uae-soft-power-strategy27/03/2020>.

уживају велики углед у међународној заједници и представљају примере које треба следити и прихватати. Према мишљењу арапских истраживача „толеранција представља најважнији аспект меке моћи УАЕ.“²²

Оваква мишљења поткрепљује неколико примера. Најпре, сам модел настанка УАЕ - удруживањем шест емирата у федерацију, је добар пример толеранције и сарадње. Вртоглави економски развој државе током година не би био могућ без сарадње, толеранције и међусобног прихватања.

Толеранција је заслужна и за велики туристички процват УАЕ. Градови попут Дубаија и Абу Дабија се налазе међу најпопуларнијим туристичким дестинацијама света. У овом случају, УАЕ је пошло за руком нешто што није пошло за руком осталим државама Персијског залива. Скоро све државе овог региона су у великој мери подједнако економски развијене као УАЕ, али им, за разлику од УАЕ недостаје аспект меке моћи у виду толеранције. Највећим делом захваљујући одличној стратегији меке моћи, УАЕ су постали туристички центар Блиског истока. Тако нешто није пошло за руком Катару, Бахреину, Саудијској Арабији и осталим државама Персијског залива.²³

Економски развој и иницијативе развоја толеранције истакле су УАЕ као другачије у односу на околне државе. Чињеница је да регион Блиског истока има репутацију екстремизма, тероризма и насиља. У окружењу са оваквом репутацијом, бројне иницијативе толеранције, постепена измена закона и усвајање нових закона који регулишу верске различитости и рад богомоља стварају додатне поене за УАЕ и повећавају углед ове државе. По броју иницијатива толеранције и економским средствима издвојеним за њих УАЕ представљају узор на глобалном нивоу. У прилог овим тврдњама говоре и резултати првог Глобалног индекса меке моћи. УАЕ се налазе на 18. месту у свету, а на првом месту у региону Блиског Истока. Извештај Глобалног индекса меке моћи наводи да су УАЕ „лидер у региону, магнет за предузетнике, несумљиво надмашивши традиционалне силе арапске културе“.²⁴

Реинтерпретацијом религије на основу толеранције, отворености, заједничког прихватања и међуверског дијалога УАЕ не остављају простор да се у први план истакну негативни аспекти њихове унутрашње и спољне политике. Истраживачи овакав начин јачања меке моћи УАЕ називају модерним, умереним исламом. (Koungiotis, 2020) Политика модерног ислама разграната кроз иницијативе толеранције несумљиво доводи до повећања угледа државе и јачања њеног кредибилитета у међународним односима.

Иницијативе толеранције као покретач новог облика мултикултурализма у УАЕ?

Појам мултикултурализма није лако дефинисати, због сложености коју носи. Теоретичари се слажу у мишљењу да концепт мултикултуралног друш-

²² Jamal Sanad Al Suwaidi, Tolerance and the UAE soft power, Gulf News, 06 August 2019. <https://gulfnnews.com/opinion/op-eds/tolerance-and-uae-soft-power-1.65628004> 27/03/2020.

²³ Ibidem.

²⁴ UAE named NO. 1 soft power nation in Mideast, Khaleej Times, 24 February 2020.

<https://www.khaleejtimes.com/uae/dubai/uae-named-no1-soft-power-nation-in-mideast> 28/03/2020.

тва почива на две вредности- признавању различитости и признавању идентитета. Коломбо (Colombo) за идеалан модел мултикултурализма сматра „случај у коме људи различитих навика, обичаја, традиције, језика и/или религије живе једни поред других у истом друштвеном простору, вољни да одржавају релевантне аспекте сопствених различитости које су притом јавно признате.“ (Colombo, 2019: 1) У пракси, мултикултурализам представља „скуп државних политика чији је циљ успостављање и одржавање складних односа између припадника различитих етничких и верских група, као и прихватања сваког вида различитости у општем смислу“ (Вукелић, 2019: 269)

Мултикултурализам је највише успеха доживео у државама попут Канаде и Аустралије. Овим државама је била неопходна страна радна снага како би економија могла напредовати. Афирмишући мултикултурализам као централни део своје унутрашње политике, омогућавале су грађанима да се интегришу у друштво и активно учествују у економским, социјалним, културним и политичким пословима. Мултикултурализам је узроковао и велики степен натурализације. Без притисака асимилације и одрицања сопствене културе, странци су слободном вољом аплицирали за држављанства. На овај начин, мултикултурализам је стварао јединство, чврсту везу државе и њених грађана и истовремено спречавао сукобе на етничкој основи. (Harles, 1994: 720)

Мултикултурализам је доживео афирмацију и на подручју Европске уније, али је показао и своје лоше стране. Европа је хришћански континент, а услед потребе за радном снагом било је неопходно обезбедити раднике из других држава. Раднике из хришћанских држава било је лакше асимиловати због исте културе и религије. Пристигли радници из нехришћанских држава су сматрани привременом категоријом, посебно у државама попут Аустрије и Немачке, и сматрало се да ће се по окончању посла вратити у државу порекла. (Горданић, 2018: 311) Проблем за Европску унију настаје када се велики део радника не враћа у државу порекла, него остаје и оснива породице. Европске земље, вођене успехом мултикултурализма у Канади, мотивисале су их да отворено истичу своју културу и обичаје. Поред различите културе, различита је била и религија, што је почело да узрокује прве проблеме. Припадницима исламске вероисповести је било најтеже да се уклопе у европски модел живљења, јер се њихово виђење друштва у великој мери разликује од европског. (Вукелић, 2029: 270-271) Питање мултикултурализма у Европи се током година трансформисало у питање положаја ислама у Европи.

У свету постоји велики број држава које су прихватале и неговале мултикултурализам, те се из њихових примера и искустава може учити о добрим и лошим странама овог концепта. Имајући у виду специфичну ситуацију УАЕ у погледу броја иностране популације различите вере, културе и обичаја поставља се питање: „Да ли УАЕ могу развити сопствени модел мултикултурализма?“

Као што је већ раније речено, око 90% становника УАЕ су странци. Емиратски Закон о држављанству²⁵ (Федерални закон бр. 17 из 1972. године)

²⁵ Federal Law No. 17 of 1972 on Citizenship and Passports as amended by Law No. 10 of 1975 and Federal Decree Law No. 16 of 2017.

регулише право стицања држављанства УАЕ. У циљу очувања популације УАЕ и страха од губитка националног идентитета, процес стицања држављанства је врло строг. Држављанство је првенствено засновано на принципу *ius sanguinis*. УАЕ не дозвољавају двојно држављанство, па чак и у случају да страни држављанин испуни строге услове за добијање УАЕ држављанства, морао би да се одрекне држављанства које већ поседује. Имајући у виду огроман број странаца, законодавство УАЕ је свесно да давањем могућности двојног држављанства или олакшавањем услова за стицање држављанства, Емираћани могу за пар деценија постати мањина у сопственој држави.

Случај УАЕ има сличности са Канадом, Аустралијом, али и државама Европске уније. УАЕ имају велику потребу радном снагом, слично набројаним државама. Међутим, за разлику од држава Европске уније са којима то (бар у почетку) није био случај, УАЕ су у страху за свој сопствени национални идентитет услед малобројности. Такође, за разлику од свих наведених држава, УАЕ су држава са доминантном исламском вероисповешћу на чијој територији још увек важе шеријатска правила.

Имајући у виду да је велика већина иностране популације УАЕ радна снага која обавља најразличитије послове (од управљања мултинационалним компанијама до радника на грађевинама), не може се рећи да је сталност њихова главна карактеристика. Арапски истраживачи називају инострану радну снагу у УАЕ „гостима радницима“ (Elessawy, Zaidan, 2014) Тај термин се може упоредити са „гастарбајтерима“ у Немачкој и Аустрији. Велики број иностраних радника ће се задржати у Емиратима неколико година, након чега може уследити повратак у домовину или одлазак у неку другу земљу. Овакав сценарио су очекивале и многе државе Европске уније. Имајући виду чињеницу да се на сваких 20 минута један странац досели у УАЕ, може се закључити да су странци у УАЕ константна категорија, те и да ће бити присутни на територији УАЕ и наредних деценија.²⁶ Велики број иностраних радника може одлучити да остане у Емиратима и оснује породице. Такав сценарио државе Европске уније нису избегле.

Постојеће стање у погледу популације УАЕ намеће предуслове мултикултурализма, односно прави увод за одређене мултикултуралне стратегије. Странци су неповратно изменили структуру УАЕ- допринели су убрзавању урбанизације и изменили демографску структуру државе. (Elessawy, Zaidan, 2014) Поред ових утицаја, присуство страних „гостију радника“ је указало на потребу модернизације традиционалних и конзервативних вредности УАЕ.

Чини се да УАЕ развијањем иницијатива толеранције иду корак напред у односу на суседне земље и у овом погледу развијају „умерени ислам“. Усвајање Закона о борби против дискриминације и мржње 2015. године, проглашење 2019. године као „Године толеранције“, посета папе Фрање, рад на законском оквиру у погледу успостављања, организације и давања дозвола за рад свим местима богомоље на територији УАЕ су велики корак напред у погледу ства-

²⁶ United Arab Emirates Population . World Population Review.
<https://worldpopulationreview.com/countries/united-arab-emirates-population/> 29/03/2020.

рања услова за заједнички суживот, побољшања услова живота и омогућавања уживања више права страним „гостима радницима“.

Овакви кораци отварају простор за стварање специфичног модела мултикултурализма- који ће имати за циљ да омогући уживање права и вршење културе и обичаја иностраним радницима као већинској категорији становништва, али и очување националног идентитета домицилног становништва, које је у овом случају у мањини. Без вршења притиска асимилације, модел мултикултурализма УАЕ, започет иницијативама толеранције, би могао омогућити заједнички суживот различитих култура, поштовање и толеранцију, али без жеље једне културе или религије да утиче на друге или да је на било који начин подчињава. На тај начин би се могле избећи потенцијалне замке мултикултурализма које су неке државе касно уочиле.

У условима мале домицилне популације УАЕ, ислама као религије, традиционалних вредности и конзервативних ставова (иако мање конзервативних у односу на остатак Заливских држава) УАЕ треба да наставе да развију политику толеранције и заједничког суживота. Свакако, ислам може представљати препреку бржем развоју „УАЕ мултикултурализма“, и због тога је важно да ова држава настави са започетом праксом умереног ислама. Ова пракса се до сада показала као добра на више нивоа. Реинтерпретирајући ислам и чинећи га умереним и модерним, УАЕ су створили атмосферу толеранције у држави и постали држава привлачна за живот и инвестиције. Не треба сметнути са ума чињеницу да су, од мнотеистичких религија „и поред уочљивих разлика, хришћанство и ислам најближи“. (Гајић, 2018: 56) Постоји читав низ блискости као и утицаја између хришћана и муслимана који су засновани на заједничкој јудаистичкој старозаветној традицији који су много важнији (...) уџбеници теологије на Атинском универзитету без сумње тачно указују као је „од свих живих религија, ислам најближи, колико духовно толико и географски - православном хришћанству.“ (Гајић, 2008: 56 према Јанулатос, 1985). Свакако, не треба оставити по страни ставове теоретичара који сматрају да су друштва са исламом као доминантном религијом „отпорна на модерне тенденције“ и да у исламском свету постоји свега „неколико демократских држава“. (Fukuяama, 2001)

УАЕ интензивно раде на развијању „меке“ форме мултикултурализма- ширењем идеје да друштво треба да буде толерантно. Бројне иницијативе толеранције и добра воља у погледу усвајања нових закона говори у прилог овој тврдњи. „Тврди“ мултикултурализам (идеја да друштво треба да подржава културну различитост што укључује и финансијску помоћ Владиних институција) се за сада полако развија у облику побољшавања законодавног оквира. Озбиљније мере у погледу „тврдог“ мултикултурализма у УАЕ се могу очекивати у наредним годинама.

Започете иницијативе толеранције у УАЕ које отварају простор за питање настанка потенцијалне мултикултуралне стратегије, представљају пионирски случај у региону Персијског залива. Даљи развој иницијатива толеранције и подстицање „меког“ модела мултикултурализма могу да пруже изузетно

позитиван модел за многе Заливске државе које имају велики проценат страног становништва- пре свега Катар, Саудијску Арабију и Бахреин. Случај УАЕ и започете иницијативе толеранције могу да се посматрају као случај „меког“ мултикултурализма на нивоу једне државе, који у будућности може имати потенцијал даљег развијања и као такав буде препознат и на регионалном и глобалном нивоу као добар пример заједничког суживота и толерантног окружења у држави са исламом као доминантном религијом и израженим традиционалним вредностима.

Закључак

Бројне иницијативе толеранције започете последњих десетак година у УАЕ представљају истовремено и практичну потребу, али и средство којим ова држава врло мудро повећава свој углед, не само у региону него и на глобалној сцени. Велики број странаца у држави је у многим аспектима изменио структуру УАЕ и наговестио промене и модернизацију коју ова држава мора предузети као услове за толерантно окружење и заједнички суживот. УАЕ развијају умерену, модернију верзију ислама, истичући у први план толерантне и позитивне аспекте ове религије.

Иницијативама толеранције УАЕ истичу добре аспекте своје политике, и врло тактички оне лоше аспекте стављају по страни. Углед државе је велики, што показује и 18. место у свету према истраживању првог Глобалног индекса меке моћи.

За сада предузете иницијативе толеранције већим делом иду у прилог повећању угледа државе и јачању меке моћи, јер су углавном генеричног карактера. Од конкретних мера на унутрашњем плану усвојен је Закон о борби против дискриминације и мржње 2015. године, основано је Министарство толеранције 2016. године, очекује се усвајање Закон о дозволама за рад богомоља током 2020. године и изградња „Аврамове породичне куће“ комплекса који би на једном месту обухватио три велике религије. Наведене мере предузете у оквиру иницијатива толеранције су одличне и биле су неопходне, али УАЕ треба и у будућем периоду да раде на јачању законодавног оквира, посебно у областима које ће омогућити квалитетније уживање културних и религијских права страним држављанима.

Имајући у виду да су УАЕ држава са исламом као доминантном религијом, постоје одређена страховања да ислам може нарушити атмосферу толеранције. Имајући у виду да УАЕ спроводе умерени ислам, ова религија не би требала у великој мери да буде препрека иницијативама толеранције и заједничког суживота. Ислам може да има негативан ефекат на углед УАЕ много више у погледу унутрашњих аспеката државе- пре свега питања положаја жена у исламу и примене правила шеријатског права. Оваква пракса је страна Европи и Западном свету и посматра се са великом дозом скепсе.

Случај УАЕ има потенцијала да произведе нови облик мултикултурализма. Имајући у виду да је мултикултурализам као концепт широм света пока-

зао своје и позитивне и негативне стране, лакше је предвидети потенцијалне замке које овај концепт носи са собом. Уколико би се одлучили за израду мултикултуралне стратегије, УАЕ би послали у свет позитивну поруку толеранције и још више би се истакли у односу на остале државе Персијског залива. За сада, УАЕ су пионири арапског света у погледу развијања толеранције и преузимања конкретних мера како би се омогућио заједнички суживот народа различитих раса, религија и култура у једној држави. Уколико се иницијативе толеранције буду интензивно развијале и у наредном периоду, можда ће у једном тренутку доћи и до ефекта преливања на суседне државе.

У овом периоду, дипломатија УАЕ ради на два колосека- истовремено ствара атмосферу стабилности на унутрашњем нивоу и свој имиџ у свету чини бољим. Оваквом праксом спајања лепог и корисног се служе многе државе. Случај УАЕ је посебно занимљив јер је реч о држави са исламом као религијом, која развија иницијативе толеранције.

Иницијативе толеранције УАЕ нису само важне за регион Персијског залива, него за сваку државу света као лекција меке моћи. Између осталог, случај и предузете мере УАЕ могу бити врло корисне и за државе балканског полуострва. Тако нпр. оснивање органа попут Министарства толеранције може бити врло корисно за Босну и Херцеговину. С друге стране, Србија има велики проценат мањина, па би, по узору на УАЕ, могла размотрити да ли постоји простор за развијање пројеката и иницијатива који би јачали атмосферу толеранције у друштву. На овај начин би и наша земља активно радила на побољшању свог угледа у свету.

Литература:

1. Benesh Gina (2008): *Culture Shock- United Arab Emirates*, Marshall Cavendish Editions, Singapore.
2. Vukelić Milan (2019): Islam kao činilac multikulturalizma u identitetu Evropske unije, *Kultura polisa*, br. 38, god. XVI, str. 267-280.
3. Gajić Aleksandar Saša (2018): Islam i hrišćanstvo u Evropi: između sukoba civilizacija i dijaloga, u: Goran Ivančević, Ljubiša Despotović (urs). *Religijski i konfesionalni identiteti kao akteri mogućih sukoba na Balkanu i u Evropi*, *Kultura polisa*, posebno izdanje 2, god. 15, str. 49-67.
4. Gabriella Gonzalez, Lynn A. Karoly, Louay Constant, Hanine Salem and Charles A. Goldman (2008): *Facing Human Capital Challenges of the 21st Century: Education and Labor Market Initiatives in Lebanon, Oman, Qatar, and the United Arab Emirates*, RAND Coporation, Santa Monica.
5. Garapon Antoine (1996): The Law and the New Language of Tolerance in: Paul Ricoeur (ed.) *Tolerance between Intolerance and Intolerable*, pp. 71-90, Berghahn Books, Oxford.
6. Gordanić Jelica (2018): Multikulturalizam u Evropi- zastoj ili sunovrat, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 66, str. 304-322.
7. *Dokument o bratstvu među ljudima za mir u svetu i zajednički dijalog*. (2019) Apostolsko putovanje njegove svetosti pape Franje u Ujedinjene Arapske Emirate 3-5. februar 2019. Ambasada Ujedinjenih Arapskih Emirata u Beogradu, specijalno izdanje.

8. Elessawy Fayez and Zaidan Esmat (2014): Living in the Move: Impact of Guest Workers on Population Characteristics of the United Arab Emirates, *The Arab World Geographer*, Vol. 17, No. 1, pp. 2-23.
9. Jeftić Miroljub (2009): *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd.
10. Kourgiotis Panos (2020): 'Moderate Islam' Made in the United Arab Emirates: Public Diplomacy and the Politics of Containment, *Religions*, 11(1), pp. 1-17.
11. Kymlicka Will (2012): *Multiculturalism: Success, Failure and the Future*, Migration Policy Institute, Washington DC.
12. Markus Andrew (2011): Attitudes to Multiculturalism and Cultural Diversity in: Michael Clyne, James Jupp (eds). *Multiculturalism and Integration: A Harmonious Relationship*, ANU Press, pp. 89-100.
13. Monshipouri Mahmod (2009): *Muslims in Global Politics- Identities, Interests and Human Rights*, University of Pensilvania Press, Philadelphia.
14. Nye Joseph S (1990): Soft Power, *Foreign Policy*, No. 80, pp. 153-171.
15. Sönmez Sevil, Apostolopoulos Yorghos, Tran Diane and Rentrope Shantyana (2011): Human rights and health disparities for migrant workers in the UAE, *Health and Human Rights*, Vol. 13, No. 2, pp. 17-35.
16. Stanović Vojislav (2008): Pojam nacionalne manjine i tretiranje individualnih i kolektivnih prava, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, str. 479-503.
17. Federal Decree Law No. 2 of 2015 On Combating Discrimination and Hatred.
18. Federal Law No. 17 of 1972 on Citizenship and Passports as amended by Law No. 10 of 1975 and Federal Decree Law No. 16 of 2017.
19. John C. Harles (1997): Integration before Assimilation: Immigration, Multiculturalism and the Canadian Polity, *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 30, No. 4, pp. 711-736.
20. Colombo, Enzo (2014): *Multiculturalism*, Sociopedia.isa, rr. 1-17.
21. Constitution of the United Arab Emirates, 1996.

Интернет извори

1. United Arab Emirates Population . World Population Review. <https://worldpopulationreview.com/countries/united-arab-emirates-population/> poslednji pristup 16/03/2020
2. Oishimaya Sen Nag, The Major Religions Practiced In The United Arab Emirates, World Atlas <https://www.worldatlas.com/articles/the-major-religions-practised-in-the-united-arab-emirates.html> poslednji pristup 16/03/2020
3. Mohammad Bin Rashid: Why UAE ministers for happiness, tolerance, youth and the future?, GulfNews, 27 February 2016. <https://gulfnews.com/opinion/op-eds/mohammad-bin-rashid-why-uae-ministers-for-happiness-tolerance-youth-and-the-future-1.1680133> poslednji pristup 17/03/2020.
4. National Tolerance Program, 2016. <https://u.ae/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/federal-governments-strategies-and-plans/national-tolerance-programme> poslednji pristup 20/03/2020.
5. DubaiPR Network <http://m.dubaiprnetwork.com/pr.asp?pr=134559> poslednji pristup 21/03/2020.
6. Anjena Sankar, Tolerance is UAE's soft power: Sheikh Nahyan, Khaleej Times, 12 March 2019. <https://www.khaleejtimes.com/nation/abu-dhabi/tolerance-is-uaes-soft-power-sheikh-nahyan--12> poslednji pristup 23/03/2020.

7. Year of Tolerance 2019, UAE keen to make tolerance platform, lifestyle and model to be followed globally, 17 January 2019. <https://www.theyearoftolerance.ae/en/news/uae-keen-to-make-tolerance-platform-lifestyle-model-to-be-followed-globally-says-abdullah-bin-zayed> poslednji pristup 24/03/2020.
8. Ismail Sebugwaawo, 18 non-Muslim places of worship in Abu Dhabi to get licences, Khaleej Times, 17 September 2019. <https://www.khaleejtimes.com/uae/abu-dhabi/18-non-muslim-places-of-worship-in-uae-to-get-licences> poslednji pristup 25/03/2020.
9. What are the Abrahamic religions, TheNational, 23 September 2019. <https://www.thenational.ae/uae/government/what-are-the-abrahamic-religions-1.913816> poslednji pristup 25/03/2020.
10. Bill Bostock, 2019 was supposed to be a landmark “Year of Tolerance” in the UAE. Insider, 29 December 2019. <https://www.insider.com/uae-2019-year-of-tolerance-not-very-tolerant-at-all-2019-12> 26/03/2020.
11. UAE Soft Power Council discusses ways to expand global message, The National, 27 September 2017. <https://www.thenational.ae/uae/government/uae-soft-power-council-discusses-ways-to-expand-global-message-1.661934> poslednji pristup 25/03/2020.
12. Jamal Sanad Al Suwaidi, Tolerance and the UAE soft power, Gulf News, 06 August 2019. <https://gulfnews.com/opinion/op-eds/tolerance-and-uae-soft-power-1.65628004> poslednji pristup 27/03/2020.
13. UAE named NO. 1 soft power nation in Mideast, Khaleej Times, 24 February 2020. <https://www.khaleejtimes.com/uae/dubai/uae-named-no1-soft-power-nation-in-mideast> poslednji pristup 28/03/2020.
14. The UAE Soft Power Strategy. <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/federal-governments-strategies-and-plans/the-uae-soft-power-strategy> poslednji pristup 27/03/2020

TOLERANCE INITIATIVES IN THE UNITED ARAB EMIRATES: SOFT POWER MECHANISM OR A NEW MODEL OF MULTICULTURALISM?

Summary: Concepts of multiculturalism and tolerance tend to decline in the leading countries of the European Union. At the same time, the United Arab Emirates (UAE) is implementing numerous initiatives to develop tolerance and create favorable conditions for the coexistence of ethnic diversity. Tolerance initiatives in the UAE are practical implementation of the „soft” multiculturalism- idea that society should be tolerant. The paper examines existence of conditions for the development of “hard” multiculturalism and possible creation of new model of multiculturalism - the UAE model of multiculturalism. Paper examines obstacles standing on the way of tolerance initiatives, as well as the place and role of Islam in tolerance initiatives development. Having in mind importance of the reputation of state, the paper also examines tolerance initiatives in the UAE as a soft power mechanism to achieve certain goals and mask some bad aspects of its domestic and foreign policy.

Key words: tolerance, United Arab Emirates (UAE), multiculturalism, Islam, soft power, tolerance initiatives

